

Vigmantas ButkusORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6930-5716>**KURŠIŲ NERIJA LATVIŲ RAŠYTOJŲ AKIRATYJE****Anotacija**

Straipsnio tikslas – atskleisti, kaip latvių rašytojai negrožinėje literatūroje aprašė Kuršių neriją, jos gyventojus, gamtą, kitas realijas. Siekiant šio tikslo, taikoma literatūrologinės imagologijos metodologinė prieiga. Dėmesys koncentruojamas į XX a. 4-ąjį ir 7-ąjį dešimtmečius, kuriais įvairūs latvių autoriai – tiek žinomi, latvių literatūros klasikai, tiek mažiau žinomi – intensyviausiai rašė apie neriją. Tyrimas parodo, kad 4-ajame dešimtmetyje pagrindinis rašančiųjų dėmesys skiriamas savitu latvių kalbos dialektu kalbėjusiems nerijos kuršininkams, o jie patys laikyti „atskilusia“, ypatinga latvių tautos dalimi, siekiama padėti jiems išlaikyti savo kalbą, identitetą. 7-ajame dešimtmetyje ir kiek vėlėliau sovietinės Latvijos rašytojai negrožinėje literatūroje kuršininkams dažniausiai skyrė vos periferinę dėmesį. Juos labiausiai domino nerijos gamtos, kraštovaizdžio unikalumas, kuris būdavo poetizuojamas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Kuršių nerija, kuršininkai, kraštovaizdis.

Abstract

The aim of the paper is to reveal how Latvian writers described the Curonian Spit, its inhabitants, nature, and other realities in their non-fiction. To this end, the methodological approach of literary imagology studies is applied. The focus is on the 1930s and the 1960s, when the spit featured most prominently in the works of a wide range of Latvian authors, including both well-known literary classics and less prominent writers. The research demonstrates that in the 1930s, writers focused primarily on New Curonians who spoke a distinct Latvian dialect, and were perceived as a geographically detached and exceptional part of the Latvian nation. Their works reflected a desire to support the preservation of the community's language and identity. In the 1960s, and somewhat later, non-fiction writers of Soviet Latvia usually gave only marginal attention to New Curonians. They were mostly interested in the uniqueness of the natural environment and the landscape of the spit, which was often poeticised.

KEY WORDS: Curonian Spit, New Curonians, landscape.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v34i0.2824>

Vigmantas Butkus – humanitarinių mokslų daktaras, docentas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Moderniosios literatūros skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas

Vigmantas Butkus – associate professor and senior research fellow in the Department of Modern Literature at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore in Vilnius

E-mail: vigmantas.butkus@liti.lt

Received 18/03/2026. Accepted 25/04/2026

Copyright © 2026 Vigmantas Butkus. Published by Klaipėda University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International.

License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Ivadas

Latvių rašytojų, mokslininkų, menininkų, žurnalistų, visuomenininkų akiratyje Kuršių nerija atsirado pirmiausia ir daugiausia dėl ten gyvenusios vietinių žmonių – kuršininkų – bendruomenės, kuri kalbėjo savitu latvių kalbos dialektu. Dėl to nerija Latvijoje buvo, iš dalies ir tebėra, suvokiama kaip jų visuomenei svarbi kultūrinės ir istorinės atminties vieta.

Kaip tokia vieta ji įvairiai, intensyviai ir konceptualiai reflektuota grožinėje latvių literatūroje. Šią refleksiją jau esu analizavęs (žr. Butkus 2015; Butkus 2026, 257–280), todėl straipsnyje prie jos nebeapsistosisiu. Straipsnio objektas yra negrožiniai (*nonfiction*) latvių rašytojų tekstai apie neriją: straipsniai, eseistika, įvairaus profilio knygų fragmentai, kelionių išpūdžių aprašymai ir panašūs.

Išsikeliamas tikslas atskleisti, kaip latvių rašytojai negrožinėje literatūroje aprašė, interpretavo Kuršių neriją, jos gyventojus, istoriją, gamtą ir kitas realijas, kokią nerijos vaizdinį tais aprašymais ir tomis interpretacijomis kūrė. Tikslu siekiama įgyvendinant kelis pagrindinius uždavinius: grupuojant surinktą tekstinę medžiagą analizei optimaliu chronologiniu principu; aktualizuojant reikiamą istorinį ir kultūrinį kontekstą; išskiriant, išryškinant ir analizuojant dominuojančius nerijos aprašymo aspektus, motyvus. Kadangi aktyviojoje ar, pavadinkime, „populiariojoje“ nerijos paveldo aktualizacijoje dominuoja lietuviškasis ir vokiškasis dėmenys, visada yra prasminga atsigręžti ir į truputį nuošalėje liekančią kuršininkiškąją to paveldo dėmenį. Šiuo atveju – aktualizuojant jo sąsajas su latviškumu, su kuriuo jį sieja akivaizdūs istoriniai, genetiniai ryšiai, tiksliau, jo sąsajas su latviškąja kuršininkų ir jų gyventos vietos recepcija.

Straipsnyje pasitelkiama siekiamajam tikslui tinkamiausia metodologinė – literatūrologinės imagologijos – prieiga¹. Ji leidžia žvalgyti *kito*, *kitokio* įvaizdžių, stereotipų, sykiu ir savivaizdžių raišką grožinėje literatūroje, taip pat negrožinės literatūros tekstuose. Leidžia iš lyginamosios perspektyvos apžvelgti, analizuoti tekstuose atsiveriančius *kity* šalių, žemių vaizdus, jų interpretacijas.

Kuršių nerijos ir jos žmonių vaizdinį negrožiniuose tekstuose kūrė įvairūs latvių rašytojai: ir prozininkai, ir poetai, ir nacionalinės literatūros klasikai, tokie kaip Aleksandras Grynas (*Aleksandrs Grīns*, tikr. *Jēkabs Grīns*, 1895–1941), Imantas Zieduonis (*Imants Ziedonis*, 1933–2013), ir mažiau žinomi autoriai. Žvelgiant chronologiškai, reikėtų išskirti du intensyvesnius rašytojų domėjimosi nerija laikotarpius: tai praėjusio amžiaus 4-asis dešimtmetis, ypač pirmoji jo pusė, ir 7-asis dešimtmetis, labiau antroji jo pusė.

¹ Platėčiau apie ją žr. Laurušaitė 2014, 117–125; Butkus 2026, 17–19.

Nerijos vaizdiny XX a. 4-ajame dešimtmetyje

Intensyviausiai Kuršių nerijos tema latvių rašytojų plėtota 1933 metais. Taip atsitiko pirmiausia dėl to, kad tų metų sausio–kovo mėnesiais dienraštyje *Brīvā Zeme* (*Laisvoji žemė*) tęsiniais buvo publikuotas vokiečių rašytojo Alfredo Karrascho (1893–1973) kuršininkiškos tematikos romano *Pamok, spalvota vētrunge..!* (*Winke, bunter Wimpel..!*, 1932) vertimas. Paantraštė skelbė, kad tai yra „Žvejo istorija iš Kuršių nerijos“. Latviškas romano vertimas buvo pavadintas *Karogs aicina* (*Vēliava kviečia*) ir sulaukė didžiulio populiarumo: dienraščio redakciją užplūdo šimtai skaitytojų laiškų, tais pat metais jis išleistas atskira knyga, kitais metais leidimas pakartotas, jis buvo inscenizuotas ir pastatytas ne vienoje Latvijos scenoje.

Svarbiausia tai, kad šis romanas itin sužadino ir taip jau buvusį nemenką latvių domėjimąsi Kuršių nerija, kuršininkais. Pagausėjo individualių ir grupinių ekskursijų į neriją iš Latvijos, kai kurios tų ekskursijų įgijo literatūrinio turizmo bruožų, nes ekskursantai siekė susitikti su Karrascho romano prototipais, taip pat – su nerijoje gyvenančiais žmonėmis, kurie pažįsta romano autorių². Ir daugelis to laiko latvių rašytojų tekstų publikuoti po ilgesnių ar trumpesnių kelionių į neriją. Po vienos tokios kolektyvinės ekskursijos, ar gal tiksliau – ekspedicijos, kurioje 1933 m. pavasarį dalyvavo grupė dienraščio *Brīvā Zeme* redakcijos darbuotojų, net buvo išleista atskira nerijai skirta knyga – *Kuršių žemėje ir pas jos žmones* (*Stebėjimų ir atsiminimų knyga*) (*Kurschu semē un ļaudīs* (*Wehrojumu un atmiņu grahmata*), 1933). Joje du straipsnius publikavo tuomet dienraščio redakcijoje dirbęs produktyvus, talentingas prozininkas Aleksandras Grynas.

XX a. 4-ojo dešimtmečio latvių rašytojų tekstuose apie neriją absoliučiai dominuojanti tema yra vietos kuršininkų bendruomenė, ją suvokiant, traktuojant ir pristatant skaitytojams kaip tautiečių bendruomenę, t. y. kaip latvius. Žinoma, kaip išskirtinės istorijos, savito likimo latvius. Toks suvokimas ir tokia traktuotė akcentuojama jau pačiais publikacijų pavadinimais. Pavyzdžiui, poetas, folkloristas, literatūros istorikas Ludis Bērzinis (*Ludis Bērziņš*, tikr. *Ludvigs Ernests Bērziņš*, 1870–1965) publikavo išsamų straipsnį „Užmiršti tautos broliai gintaro pakrantėse“ (žr. Bērziņš 1933a; Bērziņš 1933b). Rašytojas Alfonsas Francis (*Alfons Francis*, tikr. *Alfons Aleksandrs*, 1905–1948) savo straipsnį apie neriją pavadino „Pas užmirštus tautiečius“ (žr. Francis 1933), o vienas iš minėto prozininko Gryno Kuršių nerijai skirtų straipsnių vadinasi „Užlūžusi latvių tautos šaka

² Pravartu pacituoti tame pat dienraštyje *Brīvā Zeme* jau 1938 m. vasarą publikuotą skelbimą apie ekskursiją į Lietuvą. Nors jo turinys informavo, kad „bus aplankytas Kaunas, Birštono kurortas ir Klaipėda, iš kurios laivu bus keliaujama į neriją“, t. y. informavo apie įvairių Lietuvos vietų lankymą, skelbimas vis dėlto buvo pavadintas „Į Kuršių neriją“, taip akcentuojant būtent jos svarbą potencialiems latvių ekskursantams (žr. *Uz Kuršu kāpām* 1938).

(Kuršiai)“ (žr. Grihns 1933a). Panašią pažeistos šakos metaforą tautinei kuršininkų bendrystei su latviais išreikšti pasirenka ir rašytoja Elyna Zalytė (*Elina Zālīte*, 1898–1955), kuri savo viešnagės nerijoje impresijas pavadina „Latvių tautos atlūžusi šaka (Išpūdžiai Kuršių nerijoje)“ (žr. Sahlite 1934).

Svarbiausias veiksnys, leidęs kuršininkus laikyti latviais, žinoma, buvo kalbinis. Tekstuose su nuostaba ir džiaugsmu pasakojama, kad su kuršininkais visiskai lengvai galima susikalbėti latviškai, pažymint tik kai kuriuos nereikšmingus leksinius skirtumus. Tai dar 3-iojo dešimtmečio pradžioje entuziastingai fiksuoja rašytojas Pavilas Gruzna (*Pāvils Gruzna*, 1978–1950):

Ir čia [Nidoje], vos iškėlę koją, mes girdime tą stebuklą, kuriuo nenorėjome patikėti... / Gryna latvių kalba! <...> tyra kaip šaltinis <...> / Stebuklas, iš tikrųjų stebuklas! <...> Tai yra mūsų senoji, tikroji latvių kalba. <...> / Duodame [kuršininkams] skaičiuoti laikraščius. Nors ir droviai, bet skaito mūsų kalba tiek seni, tiek jauni. / Latvių jie nepažįsta, šio žodžio „latvis“ nežino. Jie esą „kuršyčiai [*kursischi*], kuršiai, – kūriai [*kuhri*]“ ir kalba kuršių kalba. Tai yra kalba taip, kaip kalbame mes. (Grusnas 1923, 3)

Bėrzinis pažymi, kad „latviškai su jais [kuršininkais] galima kalbėtis kaip namuose“, t. y. taip, kaip Latvijoje (Bērziņš 1933a, 131). Rašytojas Karlis Dzillēja (*Kārlis Dzīļēja*, tikr. *Kārlis Tīfentāls*, 1891–1963) moksleivijos auditorijai adresuotame rašinyje teigia, kad kuršininkų kalba, kurią jis vadina kuršių kalba, „yra tokia kalba, kurią ir jūs, ten [i neriją] nukeliavę, labai gerai supratumėte. Taigi, kitais žodžiais tariant, tai yra latvių kalba, o kuršiai yra tie patys latviai“ (Dzīļēja 1933, 19).

Nors dažniausiai nerijos autochtonai yra vadinami kuršiais, o jų kalba – kuršių kalba, latvių autoriai paprastai nelaiko jų tiesioginiais, „nepakitusiais“ istorinių kuršių palikuoniais. Tad žodį „kuršiai“, panašu, vartoja metonimine prasme, turėdami omenyje – ir to veikiausiai nereflektuodami – pusiasalio pavadinimą.

Kitas reikšmingas veiksnys, įgalinęs vietinius nerijos gyventojus tautiniu pagrindu tapatinti su latviais, buvo istorinis. Pasitelkus istorinius šaltinius, akcentuojama, kad nerijoje nuo seno gyventa vėliau sulatvėjusios kuršių genties, o dabartiniai kuršininkai daugiausia lyginami su pietų, pietvakarių Kuržemės gyventojais latviais. Tarkime: „Latvis turistas, pradėdamas kalbėtis su vietiniais, jaučiasi maždaug taip, tarsi būtų [patekęs] tarp Janševskio romano veikėjų: jų [nerijos vietinių] kalba, nors ir prisodrinta savitų žodžių, tačiau tai yra graži ir aiški latvių kalba [*skaidri latviska valoda*]“ (Grihns 1933a). Turimas omenyje Jėkabo Janševskio (*Jēkabs Janševskis*, tikr. *Jēkabs Janovskis*, 1865–1931) epopėjinis kelių tomų romanas *Gimtine* (*Dzimtene*, 1921–1925), kurio veiksmas vyksta XIX a. antrosios pusės pietų Kuržemėje³. Kitaip tariant, nerijos kuršininkai ra-

³ Kuršininkų kalbos panašumą į Janševskio romanų kalbą savo straipsnyje pabrėžia ir Francis (žr. Francis 1933).

šytojų lyginti, iš dalies ir tapatinti, su Kuržemės, ypač pietvakarinės jos dalies, latviais kuržemiečiais. Tai paremiama ir kalbotyros mokslo argumentais, apeliuojant į autoritetingo profesoriaus lingvisto Janio Endzelyno (*Jānis Endzelīns*, 1873–1961) tyrimus (žr. Grīns 1933).

Ne vieno autoriaus tekste nuskamba arba atvirai, arba bent potekstiškai išreikštas kaltės motyvas, kaltės, kad latviai buvo pamiršę, apleidę savo, kaip jie vadino, tautiečius nerijoje. Gruzna jau 1923 m. retoriškai klausė: „Ką mes esame padarę kuršių labui [*preeksch kuhreem*], šių mūsų tautos nenugalimųjų vikingų labui?“, čia pat atsakydamas, kad visiškai nieko, ir tai esą „mūsų nuodėmė“ (Grusnas 1923, 2). Rodomas rūpestis dėl grėsmių, akivaizdžiai kylančių kuršininkų kalbai ir apskritai identitetui. Kaip didžiausia grėsmė kone visų rašytojų įvardijama germanizacija: kuršininkų jaunimas jau sunkiau, mažiau bekalbės kuršininkiskai, mokykloje, bažnyčioje vartojama vokiečių kalba, o visa geopolitinė, sociokultūrinė, ekonominė situacija jaunimą orientuojanti į Vokietiją, vokiškumą. Besilankantiesiems nerijoje į akis krinta vokiška jos atmosfera. Pavyzdžiui, rašytojas Pēteris Aigars (*Pēteris Aigars*, tikr. *Herberts Tērmānis*, 1904–1971) publikacijoje „Pasakiškoje kuršių žemėje“ rašo: „...atkeliaujant į Nidą, vieną didžiausių kuršių gyvenviečių, pirmomis akimirkomis susidaro toks įspūdis, tarsi laivas būtų sustojęs Vokietijos kolonijoje, nors virš muitinės ir plevėsuoja Lietuvos vėliava“ (Aigars 1938). Pastebimos ir fiksuojamos gana ryškios nacizmo apraiškos, kurios nerijoje tiesiogiai susijusios su sena *Drang nach Osten* politika. Fiksuojamas ir tam tikras pačių kuršininkų prielankumas Vokietijos nacionalsocialistų valdžiai. Tarkime, Zalytė, pasakodama apie vieną kuršininką žvejį, situaciją apibūdina taip: „Jis pradeda ilgą kalbą apie Hitlerį, iš kurios suprantu, kad jis yra Hitlerio šalininkas, o apie savo dabartinę vyriausybę [t. y. Lietuvos vyriausybę] nėra visai geros nuomonės. Jam pritaria ir kiti [kuršininkai]. Lietuviai iš jų tik atimą darbą“ (Sahlite 1934, 7).

Kaip mažesnė grėsmė ne vieno autoriaus įvardijamas Lietuvos valdžios nenoras puoselėti kuršininkų gimtąją kalbą, vadinasi, ir jų etninį savitumą, identitetą. Pavyzdžiui, minima, kad nerijos mokyklose, kuriose dėstomoji kalba – vokiečių, yra ir viena kita lietuvių kalbos pamoka, bet visai nėra kuršininkų (latvių) kalbos pamokų. Be to, Lietuvos valdžia nenorinti įsileisti latviškų spaudinių (knygų, laikraščių, žurnalų) į neriją, nes bijanti, kad čia nesustiprėtų Latvijos įtaka. Rašytojas Dzillēja straipsnyje „Kuršių nerijoje“ pasakoja kone anekdotišką nutikimą apie tai, kad Lietuvos muitinės tarnautojai neleidę įvežti į neriją latviškų knygų iš Latvijos, nes jos neva esančios „bolševikiškos“ (*sic!*), tačiau Lietuvos valdžia nieko nedaranti, kai Kuršių nerijoje platinama net tokia vokiška lektūra, kurioje „atvirai skelbiamas reikalavimas visai kuršių sričiai prisijungti prie Vokietijos!“ (Dsiļleja 1933, 5).

Svarstyta, „kaip padėti, kaip neleisti visiškai nutautėti toms nerijos kuršių gyvenvietėms, kurios dabar priklauso Lietuvai?“ (Grihns 1933b; Grihns 1933c, 49–50). Šį klausimą tiesiogiai taip iškėlė Grynas straipsnyje „Kas darytina kuršių labui“, bet jis aktualizuojamas ir atsakinėjamas daugelyje publikacijų. Pats Grynas siūlo intensyvinti Latvijos valstybės ir visuomenės ryšius, bendradarbiavimą su kuršininkais: steigti jų jaunimui stipendijas mokymuisi Latvijoje, siųsti į neriją latviškas knygas jiems įprastu gotišku šriftu, rodyti jiems latviškus spektaklius, ypač kuršiškos, kuržemietiškos tematikos. Be to, Grynas stengiasi paprotinti Lietuvos valdžią:

„Todėl Kauno valdžiai negali nerūpėti, ar Kuršių nerijos latviai suvokietėja ir tokiu būdu sustiprina Klaipėdos krašto vokiečių gretas, ar tampa ištikimi savo senolių ir mūsų kalbai, sykiu likdami ištikimais Lietuvos Respublikos piliečiais. (Grihns 1933c, 50)

Kuršių gelbėjimas nuo suvokietėjimo čia jau tampa bendru lietuvių ir latvių reikalu, kurio svarbos nesuprasti ar neteisingai suprasti galima tik nesuvokiant realių aplinkybių ar nenoro matyti tos perspektyvos [visiškos germanizacijos], kuri čia subrandusi realizuotis galbūt jau pačioje artimiausioje ateityje. (Grihns 1933c, 54)

Panašu, kad Lietuvos pusė tokių paprotinimų negirdėjo, tik piktinosi, kad latviai nori kuršininkus latvinti, o tam esą „jokio pagrindo nėra, nes kuršių [kuršininkų] kalba ir jų savybės lietuviams ne mažiau artimos negu latviams“, todėl „nusistatymai, kad kuršių kalba yra latvių kalba, ir pageidavimai, kad kuršiai būtų šviečiami latviškai, be nusistebėjimo mūsų visuomenėje nieko kita sukelti negali“ (Latviai nori... 1933).

Be ypatingais tautiečiais, savitais latviais laikomų kuršininkų temos ir jų nutautėjimo, suvokietėjimo problemos kaip pačių svarbiausių, dominuojančių nerijos vaizdinio dėmenų, Latvijos rašytojų negrožiniuose tarpukario tekstuose galima išskirti dar du reikšmingus jų formuojamo nerijos vaizdinio dėmenis. Tai nerija kaip unikalaus reljefo, unikaliios gamtos vieta ir nerija kaip puikiai vasaros poilsiui, turizmui pritaikyta kurortinė vieta.

Aigaras, fiksuodamas prisitaikymą prie vasaros turizmo, pažymi, kad Nidos gyventojai užsiima ne tik žvejyba, bet ir, kaip jis pavadina, „ekskursantų pramone“, nes „kone visi namai čia įrengti taip, kad juose gali apsistoti vasarotojai“ (Aigars 1938). Grynas pabrėžia, kad poilsio organizavimas Nidoje geresnis nei Latvijos kurortuose. Tarkime, yra mažiau triukšmo, nes patelefonai negroja taip garsiai kaip Latvijos pajūryje. Be to, čia ilsėtis esą ir pigiau: pigesnis alus, cigarai, o užsieniniai konjakai ir vynai net trečdaliu pigesni nei Latvijoje, „tik Lietuvos papirosai ir degtinė negali lygintis su mūsiškiais Rygos gaminiais“ (Grīns 1933, 3²). Ne vieno autoriaus pažymima, kad vasaros poilsiui šią vietą buvo pasirinkęs

žymus vokiečių rašytojas Thomas Mannas. O Zalytė vardija ir kitas čia poilsiaujančias įžomybes: Alfredo Hitchcocko režisuotuose filmuose vaidinusi aktorę Anny Ondrą (Anną Sophie Ondrákovą), garsiajame Roberto Wiene'o 1920 metų filme Daktaro Kaligario kabinetas Kaligarį suvaidinusi aktorį Wernerį Krausą (žr. Sahlite 1934, 7).

Kaip išskirtiniai nerijos kraštovaizdžio, jos gamtos ženklai latvių rašytojų dažniausiai minimi, neretai poetizuojami, romantizuojami kopos, smėlis, marių ir jūros vaizdai, turistus ir vasarotojus stebinantys nebaugštūs nerijos briedžiai. Prozininkas Adolfas Ersas (*Ādolfs Erss*, tikt. *Ādolfs Rūniks*, 1885–1945) informacinio pobūdžio leidinyje *Lietuva* (1930) rašo: „Smėlio audros čia dar ir dabar suneša milžiniškas kopas, kurios iškyla 50–60 metrų virš jūros ir atrodo kaip sniego kalnai“ (Erss 1930, 191). Gerokai daugiau vietos nerijai, jos gamtai aprašyti skiriama po kelerių metų moksleiviškai auditorijai skirtoje informacinio pobūdžio beletrizuotoje Erso knygelėje *Lietuvos keliais* (1939). Ties šia tema koncentruojamasi skyriuose „13. Į Kuršių neriją!“, „14. Sachara“, „15. Futbolas ir briedžiai“, kuriuose pasakojama nerijos istorija, geografija, kuršininkų etnografija, pasakojimą vainikuojant iš Latvijos atvykusio berniuko ekskursanto akistata su didingais nerijos briedžiais. Išvykdamas nerijos įspūdžius, jos poveikį žmogui jis apibendrina taip: „Nenuostabu, kad čia žmogus gali nugyventi amžių, nenorėdamas būti niekur kitur“ (Erss 1939, 52).

Briedžių stebėjimas, kaip liudija pavadinimas, sudaro ir žymaus latvių prozininko Ernesto Birznieko-Upyčio (*Ernests Birznieks-Upītis*, tikt. *Ernests Upītis*, 1871–1960) eskizo „Briedžiai (Kelionių užrašai iš Kuršių nerijos)“ pagrindą. Eskizas iškalbingas ir dėl nerijos gamtos, jos unikalumo refleksijos, ir dėl paskirų turistinių detalių pastebėjimo, išryškinimo (pavyzdžiui, kad nerijoje už 15 litų asmeniui galima išsinuomoti specialius kinkinius briedžiams stebėti). Dar labai įdomi ir reikšminga detalė, kad Birznieko-Upyčio bendrakeleivė, keliaujant po neriją, stebint jos gamtą, briedžius, buvo rašytoja Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, apie kurią atsiliepiama kaip apie pastabų, subtilų, kolegiską žmogų (žr. Birznieks-Upītis 1932).

Bene talpiausiai ir tiksliausiai latvių ekskursantų ir vasarotojų nerijoje patiriamus įspūdžius, jų pristatymą rašytojų tekstuose atspindi šis Zalytės sakinyss, kuriuo ji užbaigia pirmąją savo impresijų apie neriją dalį, publikuotą turbūt pačiame įtakingiausiame ir populiariausiame tarpukario Latvijos dienraštyje *Jaunākās Ziņas* (*Naujausios žinios*): „Šiose negyvose kopose ir neramus, fragmentiškas, smulkmeniškas mūsų laikų žmogus jaučia *amžinybės dvelksmą*“ (Sahlite 1934, 4; išskirta – Zalytės).

Nerijos vaizdiny s XX a. 7-ajame dešimtmetyje

Antrojo pasaulinio karo metu ir keliolika metų po jo, t. y. 5–6-uoju dešimtmečiais, paskelbtų reikšmingesnių Kuršių nerijai skirtų negrožinių latvių rašytojų publikacijų nepavyko aptikti. Tik 7-ajame dešimtmetyje vėl atgijo domėjimasis nerija, iš dalies ir kuršininkais, kurių tuo metu buvo likę labai nedaug. Simptomiskai ši situacija atskleista Latvijos valstybinio P. Stučkos universiteto studento filologo A. Spruogio⁴ informaciniame rašinyje „Su magnetofonu po Kuršių neriją“, pasakojančiame apie 1961 m. vykusią filologinę ekspediciją ir jos tikslus:

Dalyviai – šeši studentai ir vienas dėstytojas. Uždavinys – į magnetofono juostą įrašyti senąją kuršių kalbą. <...> Dabar gyvenantys kuršiai čia yra atsikėlę apie XVII a. Atskirti nuo likusių latvių kalbos vartotojų, jie išsaugojo savo – kuršių – kalbą. Bėgant amžiams kuršius savo įtakai stengėsi palenkti tiek vokiečiai, tiek lietuviai. Todėl nenuostabu, kad „paskutinių mohikanų“ likę labai mažai. Neįprasta ir tai, kad kuršiai nežino, iš kur jie čia atsiradę, ir vadina save vokiečiais. Taip juos vadina ir lietuviai. (Sproģis 1961)

Tų pačių 1961 m. vasarą propagandinių intonacijų straipsnį „Kuršių nerijoje ošia naujas gyvenimas“ publikavo rašytojas, žurnalistas Augustas Smagars (*Augusts Smagars*, 1910–1985). Jame dominuoja pažangaus, naujo, supras, – sovietinio, gyvenimo, jo pasiekimų aukštinimo patosas: vardijama, kiek ko Juodkrantėje, Nidoje pastatyta, įrengta, įsteigta, modernizuota. Nėra pamirštami ir čia dar gyveną pavieniai kuršininkai, su vienu jų – Mikeliu Pengeliu (*Mikēlis Pengēlis*) – bendraujama Juodkrantėje. Jis vadinamas „senųjų kuršių palikuoniu“, vardijami dar keli nerijoje gyvenantys „kuršių ‘genties’“ žmonės, o nuvažiavus į Nidą, sakoma, kad joje „latvių yra tik keturios šeimos“ (Smagars 1961). Taigi kuršininkai, vadinant juos arba kuršiais, kuršių palikuoniais, arba tiesiog latviais, dar yra aktualizuojami, tačiau tik epizodiškai ir kaip tam tikra egzotika, nekeliant jokių esmingesnių jų ryšio su Latvija, latviškumu ar panašių klausimų.

Tokie klausimai, tiesa, netiesiogiai ir labai savitai iškyla JAV, Bruklina, 1962 m. išleistoje rašytojo, žurnalisto Janio Karklinio (*Jānis Kārkliņš*, 1891–1975) atsiminimų knygoje *Latvijos spaudos karalius* (*Latvijas preses karalis*). Knygos epizode „Avansu įteiktas ordinas“ grakščiu, elegantiškai ironišku stiliumi pasakojama apie oficialią latvių žurnalistų delegacijos kelionę į Lietuvą, įvykusią kažkuriais XX a. 3-iojo dešimtmečio pabaigos ar 4-ojo dešimtmečio pradžios metais. Vienas svarbiausių to pasakojimo akcentų – Lietuvos pusės nenoras šią delegaciją nuvežti į Kuršių neriją, kurią aplankyti patys delegacijos nariai yra aiškiai suinteresuoti. Karklinis rašo:

⁴ Visiškai patikimai identifikuoti sunku, bet panašu, kad tai vėliau žurnalistu, publicistu tapusio, kelias publicistines knygas išleidusio Andrio Spruogio (*Andris Sproģis*, 1940–2022) rašinys.

Melngailis⁵, važinėdamas rinkti liaudies melodijų, taip pat ir kai kurie kiti keliauninkai yra pastebėję, jog Kuršių nerijoje dar gyvena latviai, kurie šneka mūsų kalba, laukia mūsų moralinės ir kultūrinės paramos. Lietuviams tai gerokai nepatinka. Pavardę *Kalns* jie jau perkrikštijo į *Kalnas*, vardą *Jānis* – į *Jonas*, nenori leisti įvežti mūsų knygų ir laikraščių į tas nelemtas kopas. Jose esą gyvena tik žvejai ir varnaėdžiai. Ir žurnalistų tenai neveža – ką gi tokio ten pamatysi? Tai, suprantama, tikra smulkmena laisvų broliškų tautų santykiams. Mes dėl to nė kiek nepykstame, nenorime įkurti Latvijos kolonijos Lietuvoje⁶. (Karklinš 1962, 56)

Atidesnio dėmesio nusipelno šios citatos pabaigoje išsakytas neiginys. Turint omenyje visą su Kuršių nerija ir kuršininkais susijusį tarpukario Latvijos kontekstą, galima atsargiai teigti, kad šis neiginys retrospektyviai gali būti perskaitomas ir kaip reversiškas teiginys, t. y. kaip bylojantis užslėptą, slopintą norą, išreiškiamą jo neigimo forma. Jį ne visai tiesiogiai, bet galima ir yra prasminga susieti su minėtame rašytojo Alfonso Francio straipsnyje „Pas užmirštus tautiečius“ išsakytu mintimi: „Kadangi nepriklausomybės kovų metu nebuvome tokie veiklūs ir toliaregiški, kad atgautume jų [kuršininkų] politinę nepriklausomybę, dabar tai ištaisoma taip, kad mes padedame atgauti jų dvasinę nepriklausomybę“ (Francis 1933). Kitaip tariant, emigracijoje gyvenusio Karklinio santykis su kuršininkais, vadinasi, ir su pačia Kuršių nerija, atskleidžiamas – nors ir labai žaismingai, subtiliai – kaip istorinė-politine prasme ganėtinai kompliktuotas santykis.

Jau Smagaro straipsnis rodo, kad panašus santykis su kuršininkais nebūdingas apie neriją sovietinėje Latvijoje rašiusių autorių tekstams. Suprantama, šis santykis toks ir negalėjo būti dėl ideologinių priežasčių, nes būtų buvęs cenzūruojamas, o jį išsakę autoriai būtų sulaukę nemalonių pasekmių.

Sovietinio laikotarpio latvių rašytojų požiūris į neriją, patirtys joje simptomiskai atskleisti dviejose 7-ojo dešimtmečio pabaigoje Rygoje išėjusiose knygose, turinčiose panašias paantraštes, prasidedančias žodžių junginiu „kelionės užrašai“. Tai 1968 m. išleista poetės, prozininkės Dainos Avuotinės (*Daina Avotiņa*, 1926–2025) knyga *Vakariniai pašnekesiai. (Kelionės užrašai ir apmąstymai) (Vakaru valodas. (Ceļa piezīmes un pārdomas))* ir po metų pasirodžiusi poeto Mario Čaklajo (*Māris Čaklais*, 1940–2003) knyga *Gerk iš versmės, keleivi. Kelionės užrašai, 1964–1969 (Dzer avotu, ceļinieki. Ceļa piezīmes, 1964–1969)*. Tai eseistinės kelionių knygos, pirmoji apie Lietuvą, antroji apie įvairias šalis, abi pradedamos Lietuvos pajūrio aprašymu. Pati pirmoji esė Čaklajo knygoje vadinasi „Nidos akmenėliai“, o vieni pirmųjų Avuotinės knygos skyrių yra skyriai apie Kuršių neriją: „Pėdos“, „Kai jūra šėlsta“ ir „Neringa“.

Abiejų autorių dėmesys daugiausia nukreiptas į nerijos reljefo, kraštovaizdžio, jos gamtos reiškinius: į kopas, jų jėgą, į vėjo pustomą smėlį, į jūrą bei jos bangų

⁵ Latvių kompozitorius Emīlis Melngailis (*Emīls Melngailis*, 1874–1954).

⁶ Epizodas „Avansu įteiktas ordinas“ yra išverstas į lietuvių kalbą (žr. Karklinš 1997).

išplaunamus akmenis ir panašiai. Avuotinia dar atpasakoja legendą apie milžinę merginą Neringą ir jos sužadėtinį Naglį. Reziumuotina, kad abiem atvejais tai yra nerijos gamtą, jos grožį ir jėgą poetizuojanti eseistika. Avuotinės knygoje ji turi gana ryškų tam sovietmečio laikui būdingos humanistinės, žmogaus galią aukštinančios patetikos atspalvį:

Pėdos, kurias įminame [nerijos kopų smėlyje], jau kitą akimirką yra užpustomos, užtraukiamos, pradingusios. Pėdų nebėra.

Ar tikrai čia nelemta išlikti žmogaus pėdsakams?

Ne, pėdsakai yra, jie lieka. Auga jaunos pušaitės, išsirikiavusios taisyklingomis eilėmis tarsi gyvybės kareivėliai. Jose įaugęs žmogaus rankų užsispyrimas, atkaklumas. (Avotiņa 1968, 11)

Čaklajo eseistika apie neriją santūresnė, pereinanti į metaforomis išreiškiamus apibendrinimus, į pasakojimą apie lietuvių literatūrą, meną, jų kūrėjus. Neri-jos atmosferai, išpūdžiui perteikti poetas pasitelkia Juditos Vaičiūnaitės kūrybą: pacituoja jos eilėraščio „Baltoji viršūnė“, rašyto 1957 m. Nidoje, pirmąją pusę, jo paties išverstą į latvių kalbą. Reikia pažymėti ir tai, kad Čaklajo esė „Nidos akmenėliai“ informaciją apie lietuvių rašytojus, menininkus, iš dalies ir apie pa-čią Kuršių neriją turiningai papildoma keturi jo laišakai, rašyti žmonai Intai Čaklajai (*Inta Čaklā*, 1941–2016) 1964 m. liepą iš Nidos (žr. Čaklais 2017, 801–804).

Reikšminga, kad apie kuršininkus nerijai skirtuose knygos skyriuose Avuo-tinia iš viso nebeužsimena, o Čaklajis „Nidos akmenėliuose“ jiems, vadinda-mas juos kuršiais, skiria vos vieną sakinį: „Senovinė žvejų gyvenvietė smėlėtame pusiasalyje prie Kuršių įlankos, tai Nida – mažas, augantis kurortinis miestelis, kuriame pačių kuršių beveik neišlikę, bet akylas stebėtojas vis dar pamatys jų savitus žvejų namelius ir valtis – dores“ (Čaklais 2017, 595).

Prie kuršininkų temos kiek platėliau, tačiau irgi epizodiškai, apsistoja vienas žymiausių XX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios Latvijos poetų Imantas Zie-duonis. 1970 m. jis išleido eseistinės publicistikos knygą apie istorinį, etnografinį vakarų Latvijos regioną Kuržemę, tiksliau, pirmąją tos knygos dalį (antroji dalis išleista 1974 m.). Knyga vadinosi *Kuržemėlē* (*Kurzemīte*) ir buvo labai populiori. Pirmojoje dalyje paminima viešnagė su kompanija „moderniame restorane Ni-doje“, čia pat keliomis pastraipomis perteikiant nerijos autochtonų istoriją, jos saulėlydį.

Vėliau suvokietinti kuršiai save dar vadinę kuršininkais, noriai priimdavę svečius ir keliauninkus iš Latvijos, tačiau dar vėliau net pats žodis „latviai“ jiems darėsi vis sve-timesnis, ir jie sakydavę „leti“⁷. Apskritai kuršininkų likimas panašus į lyvių likimą ir

⁷ Nuo vokiško „Letten“.

[XX a.] ketvirtajame dešimtmetyje mišria pusiau latvių kalba jau bekalbėję vos pora [pāris] tūkstančių Kuršių nerijos gyventojų. (Ziedonis 1984, 143)

Zieduonis, kaip ir Čaklajis, atkreipia dėmesį į specifinę Nidos kuršininkų pastatų išvaizdą, be to, visą pastraipą skiria pristatyti kuršininkus kaip varnų gaudytojus, varnaėdžius. Ir siūlo Nidos restorane patiekti varnienos kepsnį kaip gastronominį vietos paveldą, už kurį, jo manymu, turistai mokėtų didelius pinigų. Neilgas knygos fragmentėlis, skirtas Kuršių nerijai, Zieduonio užbaigiamas tokiais jo prozinių tekstų stilistikai charakteringais štrichais: „Likite sveiki, kuršiai, – jūs ten tolimojoje amžinybėje! Ypatingieji [*Vienreizīgie*]. Akimirkos nepakartojamumas“ (Ziedonis 1984, 144).

Tokį Zieduonio žvilgsnį į neriją, kuriame kuršininkams skiriama santykinai nemažai dėmesio, sovietinėje negrožinėje latvių literatūroje reikėtų laikyti veikiau išimtimi nei dėsningumu. Kad tuo įsitikintume, pakanka peržiūrėti tiek 7-ojo dešimtmečio, tiek vėlesnius kitų latvių rašytojų tekstus. Tarkime, liepojiėtis rašytojas, žurnalistas Leonas Spinga (*Leons Spinga*, 1936–1999) savo straipsniuose, skirtuose ar iš dalies skirtuose Kuršių nerijai, apie kuršininkus iš viso neužsimena, daugiausia dėmesio skirdamas nerijos gamtai, jos saugai, kraštovaizdžiui, akcentuodamas sovietinės armijos kovas dėl nerijos 1945 m. ir toms kovoms skirtus atminimo ženklus (žr. Spinga 1969; Spinga 1973). Poečių Ilgos Rismanės (*Ilga Rismane*, 1937–2012) ir Noros Kálnos (*Nora Kalna*, g. 1939) žvilgsniai į neriją romantiškesni, svajingesni, ir jos vienu kitu sakiniu prabėgomis užsimena apie nerijos autochtonus. Rismanė rašo, kad čia gyvenę „tie patys kuršiai, kurie gyveno ir mūsų dabartinės Kuržemės teritorijoje“ (Rismane 1972). Kalna prisimena neseniai mirusį kuršininką, kuris „dar kalbėjo tikrąją kuršių kalbą ir galėjo papasakoti apie varnaėdžius“ (Kalna 1978).

Tiesa, Kalna nerijai skirtą straipsnį pradeda paminėdama Jeaną-Paulį Sartre'ą, aiškiai apeliuodama į jo 1965 m. vizitą Neringoje. Tai, kad šis vizitas liko reikšmingas ne tik lietuvių, bet tam tikra dalimi ir latvių kultūrinei atminčiai, byloja ir talentingo prozininko Paulo Bankovskio (*Pauls Bankovskis*, 1973–2020) frazė jau 2004 m. paskelbtame jo straipsnyje apie Lietuvą ir lietuvius. Šiek tiek šmaikščiai, bet sykiu ir rimtai, vardydamas įvairius Lietuvos privalumus, tarp jų Bankovskis pamini ir tokį: „Kuršių kopa, po kurią braidžioję Sartre'as ir Beauvoir“ (Bankovskis 2004, 20).

Kaip vieną charakteringiausių 7-ojo dešimtmečio, iš dalies galbūt ir viso sovietmečio, negrožinės latvių literatūros fragmentų apie neriją galima pacituoti šią Avuotinės knygos *Vakariniai pašnekesiai* ištraukėlę, kurioje tam laikui būdinga stilistinė maniera personifikuojama aprašomoji tikrovė, gėrimasi žmogaus sumanumu, stiprybe:

Tai štai kaip tu atrodai, Kuršių kopa! Geltona, milžiniška smėlio moterie, drauge su jūros vėju kažkada išvijusi iš savo valdų žmogų, palaidojusi išstisus kaimus ir lėtai, atkakliai slinkusi vis tolyn ir tolyn, plėsdama savo sustingusios nuosavybės plotus. Dabar žmogus tave sutramdė. Nuogi, raumeningi tavo pečiai apaugo melsvais viržiais ir žaliomis pušimis. Jų šaknys supančiojo tavo niokojantį godulį. Vien tik čia, šalimais mažosios Nidos, tu stūkšai po debesimis tokia pat kaip anksčiau, pikta ir didinga. (Avotiņa 1968, 10)

Trumpos išvados

XX a. 4-ojo dešimtmečio ir apskritai viso tarpukario negrožiniuose latvių rašytojų tekstuose apie Kuršių neriją kaip jos vaizdinio dominantę paprastai buvo išryškinamas kolektyvinis senųjų jos gyventojų kuršininkų paveikslas. Kuršininkai suvokti ir traktuoti kaip atskira, ypatinga latvių tautos atšaka, su kuria latvių visuomenei reikią įvairiapusiškai suartėti. Buvo labai akcentuojamas susirūpinimas kuršininkiškumo nerijoje išsaugojimu, siūlant įvairiais būdais puoselėti gimtąją vietinių žmonių kalbą, etninę ir kitokį jų tapatumą. Kaip didžiausia grėsmė, lemianti kuršininkų nutautėjimą, įvardijama ir apibūdinama intensyvi germanizacija, bet minimas ir Lietuvos valdžios institucijų nesupratingumas, keisti veiksmai šios grėsmės akivaizdoje. Kiti nerijos vaizdinio dėmenys – unikalioms gamtos paveikslas, sutvarkyta turistinė infrastruktūra – tarpukario tekstuose irgi išskyla kaip reikšmingi, bet dažniausiai tik kaip antraeiliai.

Negrožiniuose sovietinio laikotarpio, daugiausia XX a. 7-ojo dešimtmečio, latvių rašytojų tekstuose apie Kuršių neriją kuršininkiškoji tematika labai sumenksta, o kai kuriuose ir visiškai išnyksta. Apskritai nerijos aprašymuose sumenksta istorinis matmuo, rašytojai nebesiima tokių istorinio pobūdžio temų, kokia, pavyzdžiui, gana išsamiai plėtotą 1933 m. paskelbtame prozininko Aleksandro Gryno straipsnyje „Kuršių nerijos gyvenvietės bėgant amžiams“ (žr. Grihns 1933d; Grihns 1933e). Tai sietina su istorinės ir kultūrinės atminties deformacijomis, nutylėjimu, kuris būdingas represyviai tos epochos ideologijai. Kaip nerijos vaizdinio dominantę sovietmečio latvių rašytojų daugiausia iškeliami ikoniniai nerijos kraštovaizdžio, jos gamtos paveikslai: kopos, smėlis, jūra, marios ir panašūs. Aukštinama neriją tvarkančio žmogaus galia, suprantama, pirmiausia turint omenyje sovietinį žmogų, jo sugebėjimus.

Pabaigoje būtina pasakyti, kad istorinės, kultūrinės atminties, susijusios su Kuršių nerija ir kuršininkais, gajumas, netgi gaivalingumas Latvijoje pasireiškė paskutiniame sovietinės okupacijos dešimtmetyje, 9-ajame dešimtmetyje, bet jau grožiniuose latvių rašytojų kūrinuose apie neriją (žr. Butkus 2026, 270–276). Ypač reikėtų išskirti istoriosofinį Alberto Belo (*Alberts Bels*, 1938–2024) romaną

Žmonės valtyse (Cilvēki laivās, 1987), laikytiną pačiu iškiliausiu, reikšmingiausiu literatūriniu paminklu kuršininkams.

Literatūra

- Aigars 1938 – Pēteris Aigars. Teiksmainā kuršu zeme. *Atpūta*, 714, 21.
- Avotiņa 1968 – Daina Avotiņa. *Vakaru valodas*: (Ceļa piezīmes un pārdomas). Rīga: Liesma.
- Bankovskis 2004 – Pauls Bankovskis. Lietuviešu projekts: tālu prom, tik tuvu. *Karogs*, 7, 19–21.
- Bērziņš 1933a – L. Bērziņš. Aizmirsti tautas brāļi dzintara krastos. *Burtnieks*, 2, 122–136.
- Bērziņš 1933b – L. Bērziņš. Aizmirsti tautas brāļi dzintara krastos. *Latvijas Kareivis*, 1933 02 07, 1–2; 1933 02 08, 1; 1933 02 09, 1–2.
- Birznieks-Upīts 1932 – Birznieks-Upīts. Alpi: Ceļojuma piezīmes Kuršu kāpās). *Varavīksne*, 8, 126–127.
- Butkus 2015 – Vigmantas Butkus. Kuršių nerija latvių literatūroje (p. 186–206). In *Baltiška, tautinė, regioninė savimonė baltų literatūroje ir kultūroje*. Straipsnių rinkinys. Sud. Vigmantas Butkus, Viktorija Jonkutė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Butkus 2026 – Vigmantas Butkus. *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje*. Monografija. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Čaklais 2017 – Māris Čaklais. *Raksti, 1*. Dzidras Vārdaunes sakātojums, priekšvārds, komentāri. Rīga: Mansards.
- Dziļleja 1933 – K. Dziļleja. Kurschu kahpās. *Socialdemokrats*, 1933 07 14, 3; 1933 07 15, 5.
- Dziļleja 1933 – K. Dziļleja. Kurši. *Jaunais Cīrulītis*, 1, 19–20.
- Erss 1930 – Adolfs Erss. *Lietuva*: Ceļojuma iespaidi un piezīmes. Rīgā: «Latvju Kultūra».
- Erss 1939 – Adolfs Erss. *Pa Lietuvas ceļiem*. Rīgā: Grāmatu apgādniecība A. Gulbis.
- Francis 1933 – A. Francis. Pee aismirsteem tauteescheem. *Latwija*, 1933 06 22, 6.
- Grihns 1933a – A. Grihns. Aisluhsis latwju tautas sars: (Kurschi). *Brihwā Seme*, 1933 01 18, 7.
- Grihns 1933b – A. Grihns. Kas darams kurschu labā? *Brihwā Seme*, 1933 07 15, 9; 1933 07 26, 5.
- Grihns 1933c – A. Grihns. Kas darams kurschu labā (p. 49–54). In *Kurschu semē un ļaudīs: (Wehrojumu un atmiņu grahmata)*. Rīgā: «Brihwās Semes» isdevums.
- Grihns 1933d – A. Grihns. Kurschu kahpu zeemi laiku gahjumā. *Brihwā Seme*, 1933 10 11, 7.
- Grihns 1933e – A. Grihns. Kurschu kahpu ceemi laiku gahjumā (p. 45–48). In *Kurschu semē un ļaudīs: (Wehrojumu un atmiņu grahmata)*.
- Grins 1933 – A. Grins. Kuršu kāpās. *Latvijas Kareivis*, 1933 06 20, 3¹; 1933 06 21, 3².
- Grusnas 1923 – Pawila Grusnas. Leetawas ainas. *Jaunakās Siņas*, 1923 06 29, 3; 1923 07 03, 2.
- Kalna 1978 – Nora Kalna. Zibeņu sveces. *Zvaigzne*, 18, 24.
- Karklinš 1997 – Janis Karklinš. Avansu ģeiktas ordinas. Vertē Vigmantas Butkus. *Šiaurēs Atēnai*, 1997 01 11, 10.
- Kārkliņš 1962 – Jānis Kārkliņš. *Latvijas preses karalis*: Atmiņas par «Jaunāko Ziņu» laikiem. [Bruklina]: Grāmatu Draugs.
- Laurušaitē 2014 – Laura Laurušaitē. Imagologija kaip instrumentas (e)migracinio identiteto specifikai tirti. *Colloquia*, 32, 117–136.
- Latviai nori... 1933 – Latviai nori kuršius latvinti: Numatyta plati latvinimo programa. *Lietuvos aidas*, 1933 01 16, 3.
- Rismane 1972 – Ilga Rismane. Kuršu kāpās. *Pionieris*, 1972 06 13, 4.
- Sahlite 1934 – Elina Sahlite. Latwju tautas atluhsis sars: (Eespaidi Kurschu kahpās). *Jaunakās Siņas*, 1934 08 11, 4; [Latwju tautai atluhsis sars: Kurschu kahpās], 1934 08 16, 7.
- Smagars 1961 – Augusts Smagars. Šalc jauna dzīve Kuršu kāpās: Ceļojuma piezīmes. *Dzimtenes Balss*, 1961 08 24, 3.
- Spinga 1969 – [Leons] Spinga. Kaimiņos un pašā mājās. *Cīņa*, 1969 07 12, 4.
- Spinga 1973 – Leons Spinga. Smilšu graudiņš jūrā. *Zvaigzne*, 19, 20.
- Sproģis 1961 – A. Sproģis. Ar magnetofonu pa kuršu kāpām. *Padomju Students*, 1961 06 01, 4.
- Uz Kuršu kāpām 1938 – Uz Kuršu kāpām. *Brīvā Zeme*, 1938 06 27, 6.
- Ziedonis 1984 – Imants Ziedonis. *Kurzemīte*: Pirmā un otrā grāmata. Rīga: Liesma.

Vigmantas Butkus

THE CURONIAN SPIT IN THE WORKS OF LATVIAN WRITERS

Summary

The Curonian Spit functions as a significant Latvian site of memory largely because of its association with the New Curonians, a distinct Latvian-speaking community that used to inhabit the region. This significance is reflected in the considerable attention given to the Curonian Spit in Latvian literature. This paper examines a collection of Latvian non-fiction texts, including essays, travel writing, newspaper and magazine articles, and book excerpts. Its aim is to investigate how Latvian authors represented the Curonian Spit, its inhabitants, history, natural environment and other aspects of life in the region. To achieve this aim, it employs what is considered the most suitable methodological approach, namely the framework of literary imagology. This approach enables the examination and analysis, from a comparative perspective, of representations of *other* countries and regions that emerge in various texts, as well as the interpretation of these representations.

The focus is on the 1930s and 1960s, when the spit featured most prominently in the work of a wide range of Latvian authors, including both well-known literary classics and less prominent writers. In the 1930s, the authors focused primarily on New Curonians, and the peculiarities of their language, lifestyle and historical development. A collective image of New Curonians as a distinct and unique branch of the Latvian nation was emerging. A particular emphasis was placed on the threat of Germanisation, which intensified with the spread of National Socialism in Germany. Latvian authors advocated efforts to help New Curonians retain their language and identity, suggesting various means of doing so. Other components of the image of the spit, such as its unique natural environment and its well-developed tourism infrastructure, also appear in texts of that time, and are represented as important, although typically secondary, features. Notable authors who discussed the Curonian Spit during this period include Aleksandrs Grīns (1895–1941), Kārlis Dziļleja (1891–1963), Elīna Zālīte (1898–1955), Adolfs Erss (1885–1945), and Ernests Birznieks-Upītis (1871–1960).

Soviet-era Latvian non-fiction, particularly in the 1960s, shows a marked decline in interest in the New Curonians (although this was not the case in certain works by émigré writers. This may be linked to the distortion and suppression of the historical and cultural memory during the Soviet period. The focus shifted from the New Curonians to iconic representations of the spit's landscape and

natural environment, which emerged as the dominant theme in literary portrayals of the region. These representations are highly metaphorised and poeticised, often celebrating human mastery over nature. Notable authors who wrote about the Curonian Spit during this period include Daina Avotiņa (1926–2025), Māris Čaklais (1940–2003), Leons Spinga (1936–1999), and Imants Ziedonis (1933–2013).